

12 Qalıq təsirlər və nəticə

Mündəricat

12.1	Giriş	12-2
12.2	Ekoloji və sosial-iqtisadi təsirlər	12-2
12.3	Kumulyativ, transsərhəd və qəza hadisələri	12-6
12.4	Ekoloji və sosial-iqtisadi sahənin idarə olunması	12-7
12.5	Nəticələr	12-8

Cədvəllər

Cədvəl 12.1:	AYDH 3Ö seysmik tədqiqatın ekoloji təsirlərinin xülasəsi	12-2
Cədvəl 12.2:	AYDH 3Ö seysmik tədqiqatın sosial-iqtisadi təsirlərinin xülasəsi	12-2

12.1 Giriş

Ətraf mühit və sosial-iqtisadi sahəyə təsirin qiymətləndirilməsi (ƏMSSTQ) sənədinin bu fəsilində AYDH 3Ö seysmik tədqiqatı ilə bağlı qalıq təsirlər və nəticələrin xülasəsi verilir.

12.2 Ətraf mühit və sosial-iqtisadi sahəyə təsirlər

3Ö seysmik tədqiqat işləri üçün ekoloji və sosial-iqtisadi təsirlər qiymətləndirilmişdir. ƏMSSTQ çərçivəsində qiymətləndirmələr göstərir ki, mövcud nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsi yolu ilə təsirlər mümkün qədər və zəruri səviyyədə azaldılır və heç bir əlavə təsirəzaltma tədbiri tələb olunmur.

12.1 və 12.2-ci cədvəllərdə planlaşdırılmış və planlaşdırılmamış AYDH 3Ö seysmik tədqiqat işləri ilə bağlı qalıq ekoloji və sosial-iqtisadi təsirlərin xülasəsi verilir.

Cədvəl 12.1: AYDH 3Ö seysmik tədqiqatın ekoloji təsirləri

Hadisə	Hadisənin maqnitudası	Reseptorun həssaslığı	Təsirin əhəmiyyəti
Enerji mənbəyindən sualtı səs	Orta	Az (balıqlar)	Cüzi mənfə
		Orta (suitilər)	Orta mənfə
Dəniz tədqiqat işləri	Orta	Qışlayan və miqrasiya edən quşlar (Orta)	Orta mənfə
		Yuva quran quşlar (Orta)	Orta mənfə
		Abşeron Milli Parkı (Orta)	Orta mənfə
Quruda tədqiqat işlərinin, o cümlədən nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinin və seysmik mənbənin işinin yaratdığı havada səs	Az	İnsan reseptorlar (Orta)	Cüzi mənfə
Quruda tədqiqat səs mənbəyinin işləməsi və quruda tədqiqat nəqliyyat vasitələrinin istifadə olunması ilə bağlı yerüstü vibrasiya	Az	Yaşayış/lcma tikililəri (Orta)	Cüzi mənfə
		İnsan reseptorlar (Orta)	Cüzi mənfə
Tədqiqat nəqliyyat vasitələrinin fiziki mövcudluğu və yaratdığı narahatlıq	Az	Ekoloji reseptorlar (flora) (Orta)	Cüzi mənfə
		Ekoloji reseptorlar (fauna) (Orta)	Cüzi mənfə
Quruda tədqiqat işləri ilə bağlı yerüstü vibrasiya	Az	Mədəni irs reseptorları (Orta)	Cüzi mənfə
Quruda tədqiqat işləri ilə bağlı fiziki narahatlıq	Az		Cüzi mənfə

Cədvəl 12.2: AYDH 3Ö seysmik tədqiqatın sosial-iqtisadi təsirlərinin xülasəsi

Hadisə	Hadisənin maqnitudası	Reseptorun həssaslığı	Təsirin əhəmiyyəti
Seysmik nəqliyyat vasitələrinin, köməkçi nəqliyyat vasitələrinin, avadanlıqların (modullar daxil olmaqla) və heyətin fiziki mövcudluğu	Az	Orta (Torpaq mülkiyyətçiləri və torpaq istifadəçiləri)	Cüzi mənfə
		Orta (Çimərlik və sahiləni sahələrin (turistlər daxil olmaqla) istirahət məqsədilə istifadəçiləri)	Cüzi mənfə
		Orta (Turizm biznesi sahibləri)	Cüzi mənfə

Tədqiqat gəmilərinin, köməkçi gəmilərin və avadanlıqların fiziki mövcudluğu (dayaz sulara gəminin hərəkəti və tədqiqat əməliyyatları)	Az	Az (Beynəlxalq, yerli və regional gəmiçilik)	Cüzi
	Az	Orta (Kiçik miqyaslı sahilyanı balıq ovu)	Cüzi mənfı
	Az	Orta (İstirahət üçün dəniz istifadəçiləri)	Cüzi mənfı
Dəniz enerji mənbəyinin işi	Az	Orta (Kiçik miqyaslı sahilyanı balıq ovu)	Cüzi mənfı

Ekoloji qalıq təsirlər

Dənizdə 3Ö seysmik tədqiqat ərzində seysmik mənbələr hərəkət edəcək və sualtı səs təkrar-təkrar amma fasilələrlə baş verəcək və mənbədən məsafə çoxaldıqca səs enerjisi azalacaq. Gündüz saatları ərzində eyni vaxtda beş gəmi və gecə vaxtı isə yalnız iki gəmi işləyəcək. Hər hansı bir verilmiş yerdə səs səviyyəsi çox qısa vaxt müddəti ərzində davam edəcək.

Sualtı səs dəniz mühitində balıqlara və Xəzər suitilərinə təsir göstərmək potensialına malik olduğuna görə bir sıra gəmi ssenariləri üçün sualtı səs ilə bağlı çoxsaylı gəmilərin birgə təsirlərini nəzərə almaqdan ötrü sualtı səs tədqiqatı aparılmışdır. Modelləşdirmədə əsas diqqət Xəzər suitiləri və balıqlar üçün özlərinin həssaslığına əsasən 2 və 4-cü Prioritet Sahələr üzərində cəmləşmişdir.

Xəzər suiti populyasiyası yüksək dərəcədə həssas populyasiyadır və beynəlxalq miqyasda qorunan "Nəslə kəsilməkdə olan" növ statusuna malikdir. Şimalda çoxalma yerləri və cənubda yemlənmə yerləri arasında illik miqrasiya etdiklərinə görə Xəzər suitiləri fəsildən asılı olaraq Xəzər dənizinin bir çox rayonlarında müşahidə olunur. Şimala doğru payız miqrasiyası oktyabr ayında başlanır və suitilər oktyabr ayından dekabr ayının ortasına qədər Azərbaycan sularında, xüsusən də Abşşeron Yarımadasının yaxınlığında və şərqi tərəfdəki yaxın adalarda müşahidə olunurlar. Suitilərin miqrasiya marşrutları haqqında cari məlumatlar 3Ö seysmik tədqiqat sahəsi daxilində və yaxınlığında suitilər üçün ən həssas sahələri müəyyənləşdirmək məqsədilə istifadə olunmuşdur.

Potensial təsirləri azaltmaq üçün bir sıra nəzarət tədbirləri 3Ö seysmik tədqiqat dizaynına daxil olunmuşdur. Tədqiqat qrafiki qorunan növlər və qorunan sahələrin mövcudluğu və mövsümi həssaslığını nəzərə almaq üçün hazırlanmışdır. Suyun 2 metrədən çox dərinliklərində seysmik mənbənin yumşaq startı (və ya sürəti artırması) prosedurları fəaliyyətsizlik müddətindən sonra hər dəfə mənbə sisteminin aktivləşdirilməsi yenidən başlananda həyata keçiriləcək. Yumşaq start prosedurundan istifadə olunmaqla seysmik mənbə aktivləşdirilməmişdən öncə səs mənbəyinin ətrafında 500 m Təsirə azaltma Bufer Zonasında hər hansı suitilərin olub olmamasını müşahidə etmək üçün dəniz məməli heyvanlarının 30 dəqiqə ərzində monitorinqi aparılacaq. Suitilər müşahidə olunduğu təqdirdə yumşaq start proseduru ən azı 20 dəqiqə təxirə salınacaq ki, Təsirə azaltma Bufer Zonasında suitilərin olmamasını təmin etmək mümkün olsun.

Modelləşdirmənin nəticələri eşitmə həssaslığına baxmayaraq bütün balıq növləri üçün 2 və 4-cü Prioritet Sahələrdə bütün dərinlik zonalarında səs səviyyələri mənbədən 60 metrədən az məsafədə potensial ölümcül xəsarət və sağalan xəsarət ilə bağlı yolverilən səviyyələrdən aşağı həddədək azalır. Balıqlar yüksək dərəcədə mütəhərrik olduğuna və suyun 2 metrədən çox dərinliklərində əməliyyatlar başlanmamışdan öncə yumşaq start olacağına görə balıqların xəsarət yetirə bilən səs səviyyələrinə məruz qalması ehtimalı yox dərəcəsindədir.

Xəzər suitiləri üçün vahid pulslarla bağlı daimi və müvəqqəti xəsarətin baş verməsi ehtimalı yalnız gəmilərin bilavasitə yaxınlığında (gəmidən 32 m məsafə daxilində) və davranış narahatlığı üçün 80 m məsafə daxilində çox olur. Bununla belə, 2 və 4-cü Prioritet Sahədə hər hansı suitilər olacağı halda kumulyativ səs üçün modelləşdirmə göstərmişdir ki, çoxsaylı gəmilərdən təsir göstərən səs səviyyələri üçün potensial vardır və yalnız gəmilər bir-birinə yaxın və suitilər sonrakı aylarda mövcud olduğu halda bu səs səviyyələri Daimi Yolverilən Hədd (PTS)¹ səviyyələrindən çox ola bilər. Həssas vaxtlarda suitilərdən yan keçmək üçün yumşaq start proseduru¹ və tədqiqatın diqqətlə qrafikləşdirilməsi yolu ilə bu təsirlərin baş verməsi ehtimalı çox azdır.

Xəzər regionu quş növlərinin yüksək dərəcədə müxtəlifliyinə malikdir və qışlayan, miqrasiya edən və yuva quran quşlar daxil olmaqla çoxlu sayda endemik növlər mövcuddur. 2, 4 və 5-ci Prioritet

Sahələrdə 3 Beynəlxalq Ornitoloji Sahələri (IBAs) yerləşir və beynəlxalq miqyasda tanınmamasına baxmayaraq yuva quran quşlar üçün əhəmiyyətli yer kimi qeyd olunan 3 yer vardır. Dəniz tədqiqat işlərinin quşlara potensial təsirlərini minimuma endirmək üçün bir sıra tədbirlər layihə planına daxil edilmişdir. Əsas tədbir Tədqiqat qrafikinə planlaşdırılması olmuşdur və bu qrafik Beynəlxalq Ornitoloji Sahələrdə və digər əhəmiyyətli yerlərdə quşlar üçün pik həssaslıq dövrlərindən yan keçmək üçün işlənilib hazırlanmışdır. Yuvalama mövsümündən (aprel-iyul) yan keçmək mümkün olmadıqda, hər hansı potensial yuvalayan quşları aşkar etmək üçün tədqiqat heyətini yerli ornitoloq müşayiət edəcək və məhdudluğunun tətbiq olunub-olunmadığı barədə məsləhət verəcək. Dəniz tədqiqat personalına ekoloji maarifləndirmə xarakteri daşıyan təlim keçiləcək və bu təlimdə dəniz tədqiqat işlərinin yaratdığı səs və narahatlığı minimuma endirmək üçün müvafiq tədbirlər əhatə olunacaq.

Şahdili IBA ilə birləşən Abşeron Milli Parkı beynəlxalq miqyasda müəyyənləşdirilmiş ərazidir. Ərazinin quşlar üçün əhəmiyyətinə əlavə olaraq Milli Park ərazisi həm də qorunub saxlanma əhəmiyyəti kəsb edən flora, fauna, sürünən və suda-quruda yaşayan heyvan növlərinin mövcudluğunu əks etdirir. Abşeron Milli Parkının hüduqları daxilində heç bir tədqiqat işləri aparılmayacaq. Bununla belə, Abşeron Milli Parkına hər hansı potensial təsirləri azaltmaq üçün yuxarıda təsvir edilən tədbirlər də tətbiq olunaçaq. Bu tədbirlər nəzərə alınaraq gözlənilir ki, Milli Park daxilində fauna (məməlilər, sürünənlər və suda-quruda yaşayanlar) üçün səs və narahatlıq sadəcə hiss edilən və ya hiss edilməyən olacaq və bu isə o deməkdir ki, bu növlər yalnız cüzi təsire məruz qalacaq və ya təsire məruz qalmayacaqlar.

Prioritet Sahələrin əksər hissəndə torpağa əvvəlki fəaliyyət ilə bağlı müdaxilə olunmuşdur; bu, xüsusi olaraq özünü 2015-ci ilin noyabr ayında aparılmış Ekoloji Tədqiqatın sahənin əksər hissəsinin hər hansı nəslə kəsilməkdə olan və ya beynəlxalq miqyasda əhəmiyyətli təbii mühitlərə dəstək vermək ehtimalının çox az olduğunu müəyyənləşdirmiş 1-ci Prioritet Sahədə bürüzə verir. 2-ci Prioritet Sahə əsasən bataqlaşmış sahədən (sahildən 150 m məsafədə) və seyrək balacaboylu bitkiləri ehtiva edən və yollar ilə kəşiyən yarımşəhra təbii yaşayış mühitindən ibarətdir. 3-cü Prioritet Sahənin çoxu becərilən və ya müdaxilə olunmuş və torpağın məhsuldar üst qatı qazılıb çıxarılmış torpaq sahələridir. 2 və 3-cü Prioritet Sahələr üçün Aralıq dənizi tısbəğasının şübhə doğuran mövcudluğu istisna olmaqla təksəndən¹ daha çox qorunub saxlanma əhəmiyyəti kəsb edən heç bir növ qeydə alınmamışdır. Ekoloji reseptorlara potensial təsirləri minimuma endirmək üçün bir sıra tədbirlər görülməlidir. Potensial ekoloji əhəmiyyətə malik sahələri müəyyənləşdirmək üçün tədqiqat heyətinə təlim keçiləcək; potensial ekoloji əhəmiyyətə malik sahələrin olub-olmamasını müəyyənləşdirmək üçün hər bir tədqiqat xətti 3Ö seysmik tədqiqat başlanmamışdan öncə yoxlanılacaq. Potensial ekoloji əhəmiyyətə malik sahə müəyyənləşdirildiyi və bu sahənin ətrafında tədqiqat marşrutunun dəyişdirilməsi qeyri-mümkün olduğu halda çağırış əsasında növbətçi ekoloq xidməti təşkil ediləcək və buraya hər hansı qorunan növlərin mövcudluğunu təsdiq etmək və qeydiyyatını aparmaq üçün müvafiq kvalifikasiyalı yerli ekoloqların istifadə olunması daxil olacaq. Qorunan növlər müəyyən edildiyi halda növbətçi ekoloq təsirləri minimuma endirmək və ya təsirlərə yol verməmək üçün tələb olunan nəzarət tədbirləri haqqında məlumat verəcək.

Quruda tədqiqat işləri, o cümlədən nəqliyyat vasitələrinin hərəkəti və seysmik mənbənin işləməsi nəticəsində yaranan səs yerli sakinlərə təsir etmək potensialına malikdir. Nəqliyyat vasitələrinin hərəkəti və mənbənin işləməsi nəticəsində yaranan səs çox qısa müddətli və müvəqqəti/keçici olacaq. Tədqiqat növbəti yerə hərəkət etməmişdən öncə hər bir tədqiqat yerində yalnız bir neçə dəqiqə olacaq. Tədqiqat yalnız gündüz saatları ərzində aparılacaq. Tədqiqat ən azı Beynəlxalq Geofiziki Podratçılar Assosiasiyasının (IAGC) təlimatında nəzərdə tutulduğu kimi bütün yaşayış obyektlərində 5 m ofset məsafəyə riayət ediləcək. Bundan başqa, yerli sakinlərə tədqiqat işləri haqqında məlumat verilməsini təmin etmək üçün Kommunikasiya və Konsultasiyanın İdarə Olunması Planı icmalarla kommunikasiya mexanizmi kimi həyata keçiriləcək və təmin olunacaq.

Yerüstü vibrasiya seysmik mənbənin işləməsi nəticəsində yaranacaq; bu vibrasiya fiziki tikililərə və yerli sakinlərə təsir göstərmək potensialına malikdir. Yaşayış/icma tikililəri 3Ö seysmik tədqiqat sahəsində yerləşir və tikililər çərçivəli/dəmir-beton kommersiya və kərpiclə inşa olunmuş binalardan metal və/və ya taxtadan tikilmiş köşklər və sığınacaqlara qədər dəyişir. Təsirə azaltma tədbirlərinə yuxarıda səs üçün sadalanan tədbirlər daxildir. 5 m ofset məsafə fiziki tikililərə ziyan vurulmamasını təmin edəcək və yerli sakinlər üçün potensial narahatlığı azaldacaq.

ƏMSSTQ prosesinin bir hissəsi kimi məlum arxeoloji sahələri təsdiq etmək və naməlum arxeoloji sahələr üçün potensialı qiymətləndirmək üçün Mədəni irsin piyada tədqiqatı Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun arxeoloqlarının dəstəyi ilə aparılmışdır. Təsdiq olunur ki, tarixi binalar əksər

hallarda daha kövrək və ziyana qarşı həssas olur. 3Ö seysmik tədqiqat məlum sahələrdən yan keçəcək və Britaniya Muzeyi tərəfindən hazırlanmış kriteriyalara uyğun olaraq vibrasiya və ya fiziki narahatlığın hər hansı potensial təsirlərinin qarşısını almaq üçün həmin sahələrin ətrafında ən azı 30 m ofset məsafə olacaq. Belə bir ehtimal var ki, tədqiqat ərzində naməlum sahələr müəyyənləşdirilə bilər; hesab olunur ki, bu ehtimal təbii mühitə az müdaxilə olunmuş 3-cü Prioritet Sahədə orta səviyyədə yüksək səviyyəyə qədər ola bilər. Naməlum arxeoloji sahələrə potensial təsiri azaltmaq üçün bir sıra tədbirlər görülməlidir. Arxeoloji potensiala malik sahələri müəyyənləşdirmək üçün tədqiqat heyətinə təlim keçiləcək. 3Ö seysmik tədqiqat başlanmamışdan öncə hər bir tədqiqat xətti yoxlanılacaq. Əgər arxeoloji potensiala malik sahə müəyyənləşdirilsə və onun ətrafında tədqiqat marşrutunun dəyişdirilməsi mümkün olmazsa, onda çağırış əsasında növbətçi arxeoloq xidməti təşkil ediləcək. Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutundan bir arxeoloq gələcək və sahəni qiymətləndirəcək və tələb olunduğu halda tədqiqat müvəqqəti dayandırılı və əlavə araşdırma aparıla bilər.

Sosial-iqtisadi qalıq təsirlər

Quruda 3Ö seysmik tədqiqatın fiziki mövcudluğunun torpaq mülkiyyətçiləri və torpaq istifadəçilərinə, istirahət məqsədilə çimərlik istifadəçilərinə, turizm və biznes sahiblərinə təsir etmək potensialı vardır. Tədqiqat özəl torpaq sahələrinə daxil olmağı tələb edə biləcəyinə görə torpaq mülkiyyətçiləri və torpaq istifadəçiləri öz torpaq sahələri və məhsullarına fiziki müdaxilənin təsirinə məruz qala bilərlər. Tədqiqat pik yay ayları ərzində sahil boyunca aparılacaq və bu, sahilə istirahət məqsədilə istifadə edilən sahədə fəaliyyət göstərən turist müəssisələrinə təsir edəcək. Təsirə məruz qalan reseptorlara potensial təsirləri minimuma endirmək üçün bir sıra tədbirlər həyata keçiriləcək. Kommunikasiya və Konsultasiyaların İdarə Olunması Planına uyğun olaraq bütün 3Ö seysmik tədqiqat işləri haqqında məlumat torpaq mülkiyyətçilərinə əvvəlcədən verilməlidir və sözügedən plan icmalarla əlaqə saxlamaq mexanizmi kimi həyata keçiriləcək və təmin olunacaq. Torpağın, tikililərin və məhsulların xarakteristikasını və vəziyyətini müəyyənləşdirmək üçün Vəziyyətin piyada yoxlanması seysmik tədqiqat xətti boyunca aparılacaq (3Ö seysmik tədqiqat qrupundan öncə). Şikayət proseduru torpaq mülkiyyətçiləri və torpaq istifadəçilərinin narahatlıq doğuran məsələləri qaldırması üçün bir mexanizm təmin ediləcək və kompensasiya proseduru ictimaiyyət və maraqlı tərəflər tərəfindən 3Ö seysmik tədqiqat işlərinin birbaşa nəticəsində vurulan ziyan üçün qaldırılan iddiaların qiymətləndirilməsi və idarə olunmasını təmin ediləcək.

Dəniz tədqiqat işləri beynəlxalq, regional və yerli gəmiçilik işlərinə təsir göstərmək potensialına malikdir; amma bu gəmilər adətən kommunikasiya sistemləri ilə təchiz olunur və dəyişikliyə uyğunlaşa bilər. Potensial təsirləri azaltmaq üçün tədqiqat qrafiki haqqında müvafiq dəniz və liman qurumlarına əvvəlcədən məlumat verilməsi, dənizdə toqquşmanın qarşısını almaq üçün milli və beynəlxalq dəniz qaydalarına riayət olunması, tədqiqat ərzində siqnallar və işıqların istifadə edilməsi və digər gəmilərlə davamlı əlaqə saxlanması və müasir mövqe müəyyənləşdirmə avadanlıqlarının təmin olunması kimi bir sıra tədbirlər görülməlidir.

Kiçik miqyaslı sahilə balıq ovu adətən sahilə 2-3 dəniz mili daxilində aparılır və AYDH müqavilə sahəsində balıq ovlamaq üçün lisenziyası olan təxminən 381 balıqçı var. Ümumiyyətlə balıq ovunun balıqçı ailələri üçün əsas gəlir mənbəyi olduğunu nəzərə alsaq balıqçılar dəyişikliyə qarşı həssas olurlar. Tədqiqatın mövcudluğunun balıqçılara təsir göstərmə ehtimalı olduğuna görə mənbə gəmilər fasiləsiz hərəkət edəcək və hər hansı əhəmiyyətli müddət ərzində sahədə olmayacaqlar. Planlaşdırılmış dənizdibi təhlükə tədqiqatı ərzində müəyyənləşdiriləcək stasionar balıq ovu avadanlıqlarını çıxarmaq planlaşdırılmır və onlardan yan keçiləcək. Bununla belə, avadanlığın çıxarılması tələb olunduğu halda müvafiq monitoring və məlumat verilməsi tədbirləri həyata keçiriləcək. Kommunikasiya və Konsultasiyanın İdarə Olunması Planına uyğun olaraq tədqiqatdan öncə və tədqiqat ərzində yerli balıqçılar cəlb olunacaq və şikayət prosedurunun müəyyənləşdirilməsi balıqçılar hər hansı şikayətləri qaldırmaq istədikdə onların müəyyən bir mexanizmə malik olmasını təmin ediləcək.

3Ö seysmik tədqiqat sahəsində xüsusən də yay ayları ərzində istirahət işləri və su idmanı (suya tullanma, su motosikllərində gəzmə, qayıq sürmə, yelkənli qayıq sürmə və kaytinq daxil olmaqla) üçün istifadə olunan bir sıra çimərliklər və turist məkanları var. Buna baxmayaraq, Abşeron Yarımadası 3Ö seysmik tədqiqat işləri davam edərkən istifadəçilərin istirahət məqsədilə istifadə etməsi üçün mövcud alternativ istirahət çimərlikləri və turist məkanları təmin edir. Buna görə də hesab olunur ki, istirahət məkanı istifadəçilərinin əksəriyyətinin vəziyyətə uyğunlaşmaq potensialı var, amma sahədə yay evləri olan bəzi istifadəçilərin vəziyyətə uyğunlaşmaq qabiliyyəti daha azdır. Təsirləri minimuma endirmək

üçün yuxarıda açıqlanan Kommunikasiya və Konsultasiyanın İdarə Olunması Planının həyata keçirilməsi daxil olmaqla bir sıra tədbirlər görülməli və həmin tədbirlərə dalgic şirkətləri ilə iş daxil olacaq.

Gözlənilir ki, səs mənbəyinin kommersiya və kiçik miqyaslı balıq ovuna dolayı təsiri müvəqqəti olacaq və maraqlı tərəflər və hökumət qurumları tərəfindən məsələlərin qaldırılması ehtimalı olmayacaq.

ƏMSSTQ çərçivəsində qiymətləndirmələr göstərir ki, mövcud nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsi ilə təsirlər minimuma endirilir və heç bir əlavə təsirazaltma tədbiri tələb olunmur.

12.3 Kumulyativ, transsərhəd və qəza hadisələri

AYDH 3Ö seysmik tədqiqat ilə bağlı potensial kumulyativ təsirlər, transsərhəd təsirlər və qəza hadisələrin təsirləri qiymətləndirilmişdir.

Layihə ilə bağlı ayrıca qalıq təsirlərin birləşmə təsirləri ilə əlaqədar yaranan kumulyativ təsirlər üçün potensial az əhəmiyyətliyə malikdir. Quruda 3Ö seysmik tədqiqatla bağlı işlərdən başqa heç bir digər işlər müəyyənləşdirilmədiyinə görə quruda kumulyativ təsirlər gözlənilir. Ən həssas reseptorlara – Xəzər suitiləri, balıqlar və kiçik miqyaslı sahilyanı balıq ovuna potensial təsiri dəqiqləşdirmək üçün bir sıra digər dəniz layihələri müəyyənləşdirilmiş və kumulyativ təsirlərin qiymətləndirilməsi aparılmışdır. Potensial kumulyativ təsirlərə malik layihələr kimi müəyyənləşdirilmiş layihələr bunlardır: AYDH 2Ö seysmik tədqiqat, Şahdəniz (ŞD) Şimal-Şərq 2Ö Seysmik Tədqiqat, Azəri-Çıraq-Günəşli (AÇG) 3Ö Seysmik Tədqiqat və Qumdəniz və Bahar 3Ö Seysmik Tədqiqat. Qumdəniz və Bahar və AÇG seysmik tədqiqatlarının vaxt qrafiki ilə əlaqədar olaraq bu tədqiqatların suitilərə kumulyativ təsirlərinin məhdud olacağı gözlənilir. ŞD və AYDH 2Ö seysmik tədqiqatları müvafiq olaraq oktyabr və noyabr ayları üçün planlaşdırılmışdır və həmin vaxtda suitilərin payız miqyası ilə bağlı olaraq sahədən keçərək miqyası etməsi gözlənilir. Bununla belə, keçmiş və planlaşdırılmış seysmik tədqiqatlar və yumşaq start prosedurunun istifadə olunması arasında coğrafi və müvəqqəti boşluqları nəzərə alaraq suitilərə sualıtı səsə bağlı kumulyativ təsirlər üçün məhdud həcm vardır.

Təsirlər göstərmək potensialı olan digər məlum dəniz işlərini və layihələri nəzərə alaraq yalnız AYDH 2Ö seysmik tədqiqat kiçik miqyaslı sahilyanı balıq ovuna təsir göstərmək potensialı olan layihə kimi qiymətləndirilmişdir. Buna baxmayaraq potensial kumulyativ təsirin orta mənfi səviyyədə çox olacağı güman edilmir, çünki AYDH 2Ö və 3Ö seysmik tədqiqatları arasında heç bir müvəqqəti və ya coğrafi çuğlaşma yoxdur.

Hesablanmışdır ki, AYDH 3Ö seysmik tədqiqat nəticəsində atmosfərə 15 kiloton istixana qaz (İXQ) emissiyaları buraxılacaq. 2015-ci ildə Azərbaycan üçün ümumi İXQ emissiyaları təxminən 49,000 kiloton civarında proqnozlaşdırılır və bu milli miqyaslı göstəricinin təxminən 0.0306%-nin AYDH 3Ö seysmik tədqiqatın payına düşəcəyi gözlənilir.

Qəza hadisələri yalnız texniki nasazlıq, insan səhvi və ya seysmik hadisə kimi təbii hadisə nəticəsində yarandığına görə onlar planlaşdırılmış və planlaşdırılmamış işlərdən ayrılıqda nəzərə alınır. Baş verən aşağıdakı qəza hadisələrinin təsirlərini başa düşmək üçün tədqiqatlar aparılmışdır:

- Dənizdə:
 - Gəminin digər dəniz istifadəçiləri, infrastruktur və Xəzər suitiləri ilə toqquşması;
 - 3Ö tədqiqat mənbəyindən, modulundan və köməkçi gəmilərdən kimyəvi maddələrin/tullantıların dağılması; və
 - 3Ö tədqiqat mənbəyindən, modulundan və köməkçi gəmilərdən tam yanacaq ehtiyatının (maksimum 10 m³) itməsinin ən pis senari variantını ehtiva edən gəmi dizel yanacağının dağılması.
- Quruda:
 - Yol-nəqliyyat qəzaları; və
 - Sızmalar və dağılmalar.

AYDH 3Ö seysmik tədqiqat işləri suyun dəniz infrastrukturunun sıxlığının nisbətən yüksək olduğu 0 və 25 metr dərinlikləri arasında həyata keçiriləcək. Buna görə də AYDH 3Ö seysmik tədqiqat gəmiləri və gəmi yolları, balıq ovu gəmiləri və ya dəniz infrastrukturunu arasında toqquşma potensialı vardır. Bununla belə, ƏMSSTQ sənədində açıqlanan profilaktik tədbirlərin yerində olması ilə digər dəniz

istifadəçilərinə və infraquruta toqquşma nəticəsində potensial təsirlərin əhəmiyyətli olması ehtimalı azdır.

(Mövcud nəzarət tədbirləri nəzərə alınaraq) baş vermə ehtimalının yox dərəcəsində olmasına baxmayaraq mənə gəmilər və ya pnevmotop sistemləri ilə toqquşma ayrı-ayrı Xəzər suitiləri üçün xəsarət törədə və ya onların ölümünə səbəb ola bilər. Xəzər suitilərinin də artan sualtı səs sahələrindən yan keçəcəyi gözlənilir və populyasiya üçün toqquşma riskinin məhdud və az əhəmiyyətli olacağı ehtimal edilir.

Tədqiqat müddəti ərzində seysmik və tədqiqat gəmilərinin göyertəsində bir sıra kimyəvi maddələr az miqdarda saxlanacaq və seysmik tədqiqat işləri ərzində yaranan tullantılar göyertədə xüsusi konteynerlərdə saxlanacaq. ƏMSSTQ sənədində nəzərdə tutulmuş nəzarət tədbirləri nəzərə alınaraq kimyəvi maddələr və ya tullantıların dəniz mühitinə təsadüfən dağılması ehtimalının çox az olduğu ehtimal edilir.

Baş vermə ehtimalının sıfıra bərabər olmasına baxmayaraq mexaniki nasazlıq, toqquşma, torpaqlama və ya yanğın nəticəsində bir və ya bir neçə gəminin göyertəsindəki yanacaq çənlərinin içindəki dizel yanacağının dənizə axması/dağılması mümkündür. Əslində yanacaq adətən dibi qoşa qatlı olan və klapanlarla birləşdirilən bir sıra kiçik çənlərdə saxlanır və bütün çənlərin içindəki yanacağın eyni vaxtda itirilməsi ehtimalı yox dərəcəsindədir. Bundan başqa, bəzi tədqiqat gəmilərinin gövdəsi qoşa divarlıdır.

Real ən pis variant kimi ən böyük tədqiqat gəmisi növünün göyertəsində saxlanan bütün dizel yanacağı ehtiyatı (10m^3) 1, 2, 3 və 4-cü Prioritet Sahələrdə dağılmaq üçün modelləşdirilmişdir. Hər hansı bir yerdə buxarlanan, yayılan və ya küləklər və axınların təsiri altında sahilə atılan dizel yanacağının dəniz suyunun səthində 24 saatdan çox qalacağı gözlənilir. Dizel yanacağının suda (həll olmuş və dispersiya etmiş) konsentrasiyasının su sütununda yol verilən 58 ppb-dən çox olacağı gözlənilən (5%> ehtimal) sahənin ölçüsü dağılma yerlərinin ətrafında maksimum 1-2 günlük müddət üçün bir neçə kilometrə məhdudlaşır. Ümumiyyətlə, dizel yanacağının sahil xəttinə çatmaq ehtimalı azdır; modelləşdirilmiş meteoroloji şəraitlərin çoxsaylı variasiyalarından yalnız 5%-ə qədər real variant ssenariləri sahil xəttinin çirklənməsi ilə nəticələne bilər və 2 və 4-cü Prioritet Sahələrdə sahil xəttinin sahilə çıxan dizel yanacağının daha çox təsirinə məruz qalacağı proqnozlaşdırılmışdır.

10m^3 dizel dağılmasının planktona, bentik onurğasızlar və balıqlara potensial təsirləri əhəmiyyətsiz hesab olunur və kommərsiya balıq ovu sənayesinə təsirlər az hesab olunur və bu halda dağılmış dizel yanacağının əhəmiyyətli kommərsiya balıq ovu yerlərinə çatması ehtimalının az olması nəzərə alınaraq ehtiyatlara və ya balığın keyfiyyətinə təsirlərin cüzi olacağı gözlənilir. Bununla belə, suitilər karbohidrogenlərə qarşı çox həssas olduğuna görə onlara təsirlər potensial baxımdan əhəmiyyətli ola bilər. Dağılmış dizel yanacağının sahil xətti boyunca kiçik miqyaslı balıq ovuna təsirin az sayda balıqçılar ilə məhdudlaşacağı gözlənilir, amma balıq ovu balıqçıların əksəriyyəti üçün əsas gəlir mənbəyi olduğuna görə bu təsir adekvat kompensasiya olmadan potensial baxımdan əhəmiyyətli ola bilər.

Dizel yanacağı dağıldıqdan sonra dağılmış dizel yanacağının konservasiya və ekoloji əhəmiyyətli sahəyə çatması ehtimalı azdır (ümumiyyətlə Abşeron Milli Parkının hissələri üçün 5%-dən az və 10%-ə qədər). Bununla belə, bu sahələrin beynəlxalq konservasiya statusuna və ekoloji əhəmiyyətinə əsasən dağılmanın təsirləri potensial baxımdan əhəmiyyətli hesab olunur. Bəzi əhəmiyyətli quş və biomüxtəliflik sahələri dağılmadan sonra yüksək karbohidrogen konsentrasiyalarının təsirinə məruz qala bilər, amma belə çirklənmənin ölçüsü və davamlılığının məkan və zaman baxımından məhdud olması ehtimalı çoxdur. Buna baxmayaraq hesab olunur ki, əhəmiyyətli quş və biomüxtəliflik sahələrinə (və orada olan quşlara) potensial təsir regionda yuva quran quşların mövsümi həssaslıqları ilə əlaqədar olaraq potensial baxımdan əhəmiyyətli təsir ola bilər.

AYDH 3Ö seysmik tədqiqat ərzində dağılmalar üçün potensialı minimuma endirmək məqsədilə texniki və operativ nəzarət tədbirləri yerində olacaq. Dənizə dağılma baş verdiyi halda bildirişlərin verilməsi, cavab tədbirləri, əlavə tədbirlərin görülməsi və məlumatların verilməsi daxil olmaqla görülməli tədbirləri ehtiva edən mövcud planlar və prosedurlara riayət olunacaq.

ƏMSSTQ sənədində təsvir olunan texniki və operativ nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsi yolu ilə quruda qəzalar ehtimalı (yol-nəqliyyat qəzaları, sızmalar və dağılmalar) və qəza nəticəsində ekoloji və sosial-iqtisadi təsirlər üçün potensial az hesab olunur.

12.4 Ekoloji və sosial-iqtisadi təsirlərin idarə olunması

Layihə öhdəliklərinin icra olunmasını və tətbiq edilən ekoloji, sosial, hüquqi, normativ və korporativ tələblərə uyğunluğunu təmin etmək üçün BP şirkəti Operator kimi AYDH HPBS-nə uyğun olaraq AYDH işlərinin ekoloji və sosial-iqtisadi təsirlərinin idarə olunmasına görə məsuliyyət daşıyır.

BP şirkəti AYDH 3Ö seysmik tədqiqatın idarə olunmasına və AYDH 3Ö seysmik tədqiqat podratçısının texniki, təhlükəsizlik, ekoloji və sosial-iqtisadi icra göstəricilərinin monitorinqi və auditinin aparılmasına görə ümumi məsuliyyət daşıyacaq. Ekoloji və sosial-iqtisadi təsirlərin idarə olunması planı seysmik tədqiqat podratçısı tərəfindən hazırlanacaq və Layihənin İdarə Olunması Planına daxil ediləcək.

AYDH 3Ö seysmik tədqiqat podratçısı 3Ö seysmik tədqiqatın icra olunmasına görə məsuliyyət daşıyacaq və özünün Sağlamlıq, Əməyin Təhlükəsizliyi, Təhlükəsizlik və Ətraf Mühitin İdarə Olunması Sistemində uyğunluğu təmin edəcək və eyni zamanda BP şirkətinin prosesləri, qaydaları və prosedurlarının tələblərinin yerinə yetirilməsinin təmin olunması üçün bütün əlaqələndirici sənədləri işləyib hazırlayacaq.

12.5 Nəticə

Nəticə çıxarılır ki, layihənin həyata keçirilməsi ilə bütün reseptorlar (quruda və dənizdə) üçün nəzarət təsirləri orta mənfi həddi aşmayacaq və mümkün qədər azaldılacaq. Bundan başqa, BP şirkəti məqsədə yararlı tədqiqat proqramı layihələndirmək və müəyyənləşdirmək üçün həm yerli, həm də beynəlxalq dəniz ekoloqları ilə məsləhətləşmə aparmışdır.

Ayrıca layihə ilə bağlı qalıq təsirlər arasında qarşılıqlı əlaqələrdən yaranan kumulyativ təsirlər üçün potensial əhəmiyyətsiz hesab olunur və regionda digər seysmik tədqiqatlar ilə bağlı kumulyativ təsirlər üçün potensial məhdud potensial hesab olunur.

Atmosferə qeyri-İXQ emissiyalarının hiss edilən/nəzərə carpan transsərhəd ekoloji təsirləri olmayacaq. Gözlənilir ki, AYDH 3Ö seysmik tədqiqatın İXQ emissiyaları 2015-ci il üçün milli ümumi proqnozun təxminən 0.0306%-ni təşkil edəcək.

3Ö seysmik tədqiqat ərzində baş verən qəza hadisələri üçün potensialı minimuma endirmək üçün texniki və operativ nəzarət tədbirləri yerində olacaq.

AYDH 3Ö seysmik tədqiqat podratçısı BP şirkətinin gözləntilərinə uyğun Ekoloji və Sosial Təsirlərin İdarə Olunması Planının hazırlanmasına və 3Ö seysmik tədqiqatın Plana uyğun surətdə yerinə yetirilməsinə görə məsuliyyət daşıyacaq. BP şirkəti AYDH 3Ö seysmik tədqiqatın idarə olunması, Podratçının icra göstəricilərinin monitorinqi və auditinin aparılması və layihə öhdəliklərinin həyata keçirilməsi üçün ümumi məsuliyyət daşıyacaq.